

પ્રવચન નં. ૧૨૧, શ્લોક-૧૫૮-૧૫૯, ગાથા-૧૧૦, શુક્રવાર, મહા વદ ૧,
તા.૦૧-૦૨-૧૯૮૦

‘નિયમસાર’, કળશ-૧૫૮. આલોચના છે. આલોચનાનો અધિકાર છે. આલોચના એટલે? જે શુદ્ધ ત્રિકાળી દ્રવ્ય સ્વભાવ છે તેને જોવો, તેને આલોચવો, તેમાં એકાગ્ર થવું એને અહીંયા આલોચના કહે છે. નિશ્ચય આલોચના છે. નિશ્ચય જોવું. સ્વરૂપ જે ત્રિકાળી અનંત ગુણનો સમુદાય એવો જે પ્રભુ, એને જોવો, એને આલોચવો એટલે જોવો અને એમાં એકાગ્ર થવું તે આલોચના છે.

શ્લોકાર્થ :- ‘સર્વ સંગથી નિર્મુક્ત...’ જે આલોચના કરવાલાયક જીવ છે એ જીવ કેવો છે? કે સર્વસંગથી નિર્મુક્ત. જેને સંગ જ નથી કંઈ. વિકલ્પનો સંગ નથી. ‘નિર્મોહરૂપ,...’ છે. સર્વ સંગથી નિર્મુક્ત છે અને નિર્મોહ (અર્થાત્) પરમાં સાવધાનીનો બિલકુલ અભાવ છે. મોહ એટલે રાગ. પરમાં સાવધાનીથી બિલકુલ રહિત છે. એવું જેનું ત્રિકાળી શુદ્ધ સકળ નિરાવરણ અખંડ એક સ્વરૂપ એવો જે ‘અનઘ...’ દોષ વિનાનો. અઘ એટલે પુણ્ય અને પાપ એવો જે અઘ, એનાથી રહિત ‘અને પરભાવથી મુક્ત...’ ભાષા એકની એક છે. અનઘ એટલે નિર્દોષ છે અને પરભાવથી મુક્ત છે. વસ્તુ જે છે એ તો ત્રિકાળ નિરાવરણ (છે). દષ્ટિનો વિષય છે એ ત્રિકાળ નિરાવરણ નિર્મોહ છે. પર તરફના પર્યાયના વલણવાળું પણ એનું સ્વરૂપ નથી. પોતાનું પૂર્ણ જે અંતર સ્વરૂપ, પર્યાયની પાછળ અંતર રહેલું તત્ત્વ, પર્યાયની અંતર રહેલું તત્ત્વ, તે તદ્દન નિર્મુક્ત અને પરભાવથી ભિન્ન (છે).

‘એવા આ પરમાત્મતત્ત્વને...’ એવું આ પરમાત્મતત્ત્વ. આહાહા...! ‘હું...’ જુદું પાડે છે. બધા એક એમ નહિ. બધા આત્મા એક છે એમ નહિ પણ ‘હું...’ મારું અસ્તિત્વ બધાના અસ્તિત્વથી જુદું છે. તેથી ‘હું નિર્વાણરૂપી સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થતા...’ નિર્વાણ એટલે મોક્ષરૂપી પરિણતિથી ‘ઉત્પન્ન થતા અનંગ સુખ...’ અંગ વિનાનું સુખ, આત્માનું સુખ. અનંગ સુખ એટલે આત્માનું સુખ. ‘અનંગ સુખને માટે નિત્ય સંભાવું છું...’ આહાહા...! પૂર્ણાનંદને પ્રગટ કરવા માટે, પૂર્ણ આનંદના અનુભવ માટે હું નિત્ય સંભાવું છું. સમ્યક્ પ્રકારે એને જ હું ભાવું છું. આહાહા...! આવો નિશ્ચય માણસને આકરો લાગે. નિશ્ચય... નિશ્ચય... નિશ્ચય... બસ. વ્યવહાર જેમાં પર્યાય પણ નથી. આહાહા...!

દ્રવ્ય જે છે એ તો સકળ નિરાવરણ અખંડ એક સ્વરૂપે છે. તેને હું અહીં ભાવું છું એમ કહે છે. ‘એવા પરમાત્મતત્ત્વને હું નિર્વાણરૂપી સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થતા અનંગ સુખ...’ આહાહા...! નિર્વાણરૂપી પરિણતિ, એનાથી ઉત્પન્ન થતો આનંદ, એને માટે નિત્ય હું સમ્યક્ પ્રકારે ભાવું છું. આ આલોચના. આહાહા...! જેમાં વિકલ્પનો પણ અવકાશ નથી. નિર્વિકલ્પપણે આત્માને જોવું, નિર્વિકલ્પપણે આત્માની ભાવનામાં રહેવું, એ નિર્વાણરૂપી સ્ત્રીના સુખને ઉત્પન્ન

કરવાનો ભાવ છે. આહાહા..!

‘સંભાવું છું..’ એની સાથે હું ‘પ્રણમું છું.’ એને જ હું નમું છું. મારું વલણ જ, પરિણમન જ, પરિણમું છું, મારા શુદ્ધ સ્વરૂપમાં જ હું પરિણમું છું. એ જ આલોચના છે. આહાહા..! આ નિશ્ચય વાત જરી લોકોને આકરી પડે છે એટલે એકાંત એકાંત કરીને કાઢી નાખે છે. આ જ અનેકાંત છે. સ્વ તરફનો સમ્યક્ એકાંત (જે). નિશ્ચયનયનો વિષય છે એ સમ્યક્ એકાંત જ છે. સમ્યક્ એકાંતમાં જે અનુભવવું (થાય છે) અને પર્યાય પ્રગટ થાય, એને જોવી એનું નામ અનેકાંત પ્રમાણ છે. સમ્યક્ એકાંતને આશ્રયે જે દશા પ્રગટે એને જોવી એને પ્રમાણ કહેવાય છે. આહાહા..!

‘પ્રણમું છું.’ એની સમ્યક્ પ્રકારે ભાવના ભાવું છું. અને એને જ હું નમું છું. પ્રણમું છું. એને જ હું પ્રણામ કરું છું. આહાહા..! દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રને પ્રણમું છું એ તો વિકલ્પ છે. આ તો નિત્યાનંદ પ્રભુ, વિકલ્પના સ્પર્શ વિનાનો ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ, તેની હું ભાવના ભાવું છું અને તેને જ હું પ્રણમું છું. આનું નામ આલોચના કહો કે ધર્મ કહો કે મુક્તિનો માર્ગ કહો. આહાહા..! એ ૧૫૮ (શ્લોક પૂરો થયો). તે દિ’ થોડું ચાલ્યું હતું, થોડું બાકી હતું.



શ્લોક-૧૫૮

(વસંતતિલકા)

ત્યક્ત્વા વિભાવમખિલં નિજભાવમિન્નં
ચિન્માત્રમેકમમલં પરિભાવયામિ ।
સંસારસાગરસમુત્તરણાય નિત્યં
નિર્મુક્તિમાર્ગમપિ નૌમ્યવિભેદમુક્તમ્ ॥૧૫૯॥

[શ્લોકાર્થ :-] નિજ ભાવથી ભિન્ન એવા સકળ વિભાવને છોડીને એક નિર્મળ ચિન્માત્રને હું ભાવું છું. સંસારસાગરને તરીજવા માટે, અભેદ કહેલા (-જેને જિર્નેદ્રોએ ભેદ રહિત કહ્યો છે એવા) મુક્તિના માર્ગને પણ હું નિત્ય નમું છું. ૧૫૮.

શ્લોક-૧૫૯ ઉપર પ્રવચન

૧૫૯.

ત્યક્ત્વા વિભાવમખિલં નિજભાવમિન્નં
ચિન્માત્રમેકમમલં પરિભાવયામિ ।
સંસારસાગરસમુત્તરણાય નિત્યં
નિર્મુક્તિમાર્ગમપિ નૌમ્યવિભેદમુક્તમ્ ॥૧૫૯॥

શ્લોકાર્થ :- ‘નિજ ભાવથી ભિન્ન એવા સકળ વિભાવને છોડીને...’ આહાહા...! આ પંચમઆરાના સાધુ પંચમઆરાના શિષ્યને કહે છે. કોઈ એમ કહે કે આવી વાત ચોથા આરાની છે. કહેનાર તો પંચમઆરાના સાધુ છે અને સંભળાવે છે પંચમઆરાના જીવને. એને આરો-બારો લાગુ પડતો નથી. આહાહા...! કે આવી મોટી વાત આવા પંચમકાળમાં કેમ કહેવાય? અહીં તો કહે છે, ગાથાદીઠ અમે એ વાત કરીએ છીએ. આહાહા...!

નિત્ય વસ્તુ નિરાવરણ અંદર પડી છે. એની મહાસત્તા અનંત અનંત સુખનો સાગર છે એવો જે ભગવાનઆત્મા, એના ભાવથી ભિન્ન ‘એવા સકળ વિભાવને છોડીને...’ આહાહા...! ભગવાન તો એમ કહે છે, કે અમારી ભક્તિના ભાવને પણ છોડીને. આહાહા...! સકળ વિભાવને છોડીને કીધું ને? તીર્થંકરદેવ અને સર્વજ્ઞદેવ પરમાત્મા, એના તરફનો જે ભાવ અને પરિણમન, નમસ્કાર એ ભાવથી પણ વસ્તુ ભિન્ન છે. આહાહા...! દેશનાલબ્ધિ આવે છે ને? દેશનાલબ્ધિ વિના તો થાય નહિ એવું આવે છે. એ તો એક (વાત) જણાવી. દેશનાલબ્ધિ હોય છે. પણ દેશનાલબ્ધિના લક્ષે જે જ્ઞાન થયું, એનાથી સમ્યગ્દર્શન ન પમાય. સમજાય છે? એ પણ હજી પરલક્ષી જ્ઞાન છે. દેશનાલબ્ધિ હોય છે છતાં એ પણ પરલક્ષી છે. અહીંયા તો પરથી તદ્દન ભિન્ન. છે ને?

‘સકળ વિભાવને છોડીને એક નિર્મળ ચિન્માત્રને હું ભાવું છું.’ જ્ઞાનની તો પ્રધાનતા વર્ણવી છે, બાકી આખો આત્મા, જ્ઞાન એટલે આખો આત્મા. અનંતગુણની રાશિ એવો જે આત્મા તેને અહીં જ્ઞાન કહી અને એને ભાવું છું એમ કહે છે. તેવા ચિન્માત્રને... ભાષા તો ચિન્માત્ર લીધી. જ્ઞાનમાત્ર. પણ માત્ર કેમ લીધું? કે બીજા રાગાદિની જેને અપેક્ષા નથી. ચિન્માત્ર-એકલો જ્ઞાયકસ્વભાવ. આહાહા...! એને હું ભાવું છું. એની ભાવનામાં હું છું.

‘સંસારસાગરને તરી જવા માટે,...’ આહાહા...! દેહ છૂટીને આત્મા તો રહેશે. દેહનો નાશ થાય પણ આત્મા તો અનાદિઅનંત છે. તો કહે છે કે હું સંસારસાગર-એ અવતાર જે છે તેને તરી જવા માટે. આહાહા...! મારામાં અવતાર અને અવતારનું બીજું પણ નથી.

અવતારના કારણનો અને અવતારનો બેયનો મારામાં અભાવ છે. આહાહા...! એવા 'સંસારસાગરને તરી જવા માટે...' આની કોર ભાવું છું અને આ બાજુ સંસારસાગર તરી જવા માટે, એ અપેક્ષાથી કથન કર્યું. પર્યાયમાં સંસાર છે એટલું જરી જણાવ્યું. પણ એનાથી તરવા માટે, સંસારસાગરથી તરવા માટે 'અભેદ કહેલા...' ભગવાને જે મોક્ષનો માર્ગ અભેદ કીધો. વસ્તુ તો અભેદની દૃષ્ટિએ લીધી પણ હવે અહીં અભેદ મોક્ષમાર્ગ કહ્યો. જે મોક્ષમાર્ગમાં ભેદ નથી. વ્યવહારનો વિકલ્પ પણ જેમાં નથી.

એવો જે 'અભેદ કહેલા (-જેને જિનેદ્રોએ ભેદ રહિત કહ્યો છે એવા) મુક્તિના માર્ગ...' અહીંયા અભેદ (એટલે) દૃષ્ટિના વિષયની વાત નથી. અભેદ અહીંયા મોક્ષમાર્ગની વાત છે. પર્યાયમાં ભેદ નથી. એકલો અભેદસ્વરૂપે અભેદનું ધ્યાન, અભેદના માર્ગે અભેદનું ધ્યાન. આહાહા...! એને જોવાનું આ છે. અભેદ દૃષ્ટિથી અભેદનું જોવું એ નિશ્ચય-સત્ય આલોચના છે. આહાહા...! આમાં કરવું શું પણ? આ કરવું કાંઈ આવે નહિ. વિકલ્પ કરવો, આ કરવું કે આ કરવું. કરવાનું તો આવતું નથી. ત્યાંથી છૂટીને ઠરવાની વાત છે. આહાહા...!

પ્રભુએ અભેદ કહેલો છે, મુક્તિનો માર્ગ અભેદ કહ્યો છે. વસ્તુ તો અભેદ છે પણ એ મોક્ષનો માર્ગ છે એ અભેદ છે. ભેદ-વ્યવહાર નહિ. વ્યવહારમોક્ષમાર્ગ એ મોક્ષમાર્ગ નથી. 'અભેદ કહેલા (જેને જિનેદ્રોએ ભેદ રહિત કહ્યો છે એવા) મુક્તિના માર્ગને પણ...' આ શું કીધું? એને 'પણ' શું કરવા લીધું? કે 'નિર્મળ ચિન્માત્રને હું ભાવું છું.' અને 'મુક્તિના માર્ગને પણ હું નિત્ય નમું છું.' તેથી 'પણ' લીધું. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? 'એક નિર્મળ ચિન્માત્રને હું ભાવું છું.' અને 'અભેદ કહેલા મુક્તિના માર્ગને પણ...' ઓલું પણ છે અને આ પણ છે. એમ. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- દ્રવ્યને પણ નમું છું અને પર્યાયને પણ નમું છું?

ઉત્તર :- એ પર્યાય પણ અભેદ. અભેદ પર્યાયથી અભેદને જોતા એને ભાવું છું. અભેદને ભાવું છું એમ આ અભેદ મોક્ષમાર્ગને પણ ભાવું છું. એટલે એનાથી જ અભેદ દૃષ્ટિ થાય છે. ભાવું છું નો અર્થ એ. અભેદથી અભેદની દૃષ્ટિ થાય છે. અભેદ મોક્ષમાર્ગથી અભેદની દૃષ્ટિ થાય છે. ભેદ મોક્ષમાર્ગથી અભેદની દૃષ્ટિ થતી નથી. આહાહા...! આકરું કામ છે. એક એક શ્લોક... આચાર્ય પોતે કહે છે કે આ મેં તો મારા માટે બનાવ્યું છે. આ ટીકા તો છે ભલે 'પદ્મપ્રભમલધારિદેવ' મુનિની, પણ શ્લોકો જે છે એ તો આચાર્ય કહે છે, મેં તો મારી ભાવના માટે બનાવ્યું છે. કોઈને સમજાવવા માટે, સમજવા માટે નહિ, મારી ભાવના માટે છે. આહાહા...! એમાં સમજવું હોય એ સમજી લ્યો.

મુમુક્ષુ :- દ્રવ્યની ભાવના ભાવે છે અને પર્યાયની ભાવના ભાવે છે.

ઉત્તર :- પર્યાય એ તરફ વળે છે ને? માટે ભાવના ભાવે છે. એમ. ભેદનો વ્યવહાર નથી. અભેદનો પર્યાય વ્યવહાર છે તેથી એને ભાવું છું, એમ કહે છે. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ

એ છે તો વ્યવહાર.

મુમુક્ષુ :- આવી ભાવના ભાવે એને અભેદ થાય જ.

ઉત્તર :- થાય જ તે.

મુમુક્ષુ :- પ્રમાણજ્ઞાનથી થઈ જાય?

ઉત્તર :- અહીંયાં અભેદ દષ્ટિ ત્રિકાળ ઉપર છે એટલે નિશ્ચયનયનો વિષય છે. અભેદમાં પર્યાય થાય એને જાણવા જાય ત્યાં પ્રમાણ થઈ જાય છે. આહાહા..! આ તો એકલી અભેદ ચીજ છે, મોક્ષમાર્ગ જે ભગવાને કહ્યો અને જે અભેદ ચીજ ભગવાને કહી એને ભાવું છું અને અભેદ મોક્ષમાર્ગને પણ ભાવું છું. બે વાત લઈ લીધી. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- એક સમયમાં બન્ને?

ઉત્તર :- એક સમયમાં બે ભેગું છે. અભેદની દષ્ટિ જ અભેદ ઉપર છે. એટલે અભેદની ભાવના થઈ-આ અભેદ વસ્તુની ભાવના થઈ અને અભેદ મોક્ષમાર્ગની ભાવના થઈ. બે એકસાથે ભેગી થઈ. ભેદ નહિ. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- આમાં 'ગુરુદેવ' ૨૧ મો બોલ આની સાથે આવી જાય તો સારું.

ઉત્તર :- એ તો આવ્યું હતું. ૨૧મા બોલની વ્યાખ્યા આપણે નથી આપી?

મુમુક્ષુ :- કાલે રાત્રે આપે કહ્યું ત્યારે 'લાલુભાઈ' નહોતા.

ઉત્તર :- 'બહેનશ્રીના વચનામૃત'ના ૨૧માં બોલમાં આવે છે. ત્યાં જ કો'કનું પાનું પડ્યું છે. કોઈકે ચિહ્ન રાખ્યું છે. આહાહા..!

'ચૈતન્યને ચૈતન્યમાંથી પરિણમેલી...' ચૈતન્યસ્વરૂપ જે ત્રિકાળી ભગવાન, એના 'ચૈતન્યમાંથી પરિણમેલી ભાવના...' એટલે અભેદ મોક્ષમાર્ગ જે અહીં કહ્યો ઈ. 'એટલે કે રાગ-દ્વેષમાંથી નહિ ઊગેલી ભાવના-એવી યથાર્થ ભાવના હોય તો તે ભાવના ફળ્યે જ છૂટકો.' આહાહા..! આ 'જો ન ફળે તો જગતને-ચૌદ બ્રહ્માંડને શૂન્ય થવું પડે,...' એટલે શું કહ્યું? આહાહા..! શુદ્ધ ચૈતન્યની ભાવના-પરિણતિ, એનું ફળ પૂર્ણ સ્વરૂપ ન આવે, દ્રવ્ય પૂર્ણરૂપે ન પરિણમે તો દ્રવ્ય શૂન્ય થઈ જાય. આહાહા..! એક દ્રવ્ય શૂન્ય થતાં, દરેક પરિણતિનું ફળ શૂન્ય થતાં જગત શૂન્ય થઈ જાય. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? ત્યાં તો 'આફ્રિકા'માં વાત કરી હતી. શરૂઆતમાં પહેલી. લોકો સાંભળતા હતા. છેલ્લા આઠ દિ' પછી થોડું... પહેલા અઢાર દિ' માણસ ઠીક રહ્યું.

શું કહે છે? કે રાગ-દ્વેષ રહિત ચૈતન્યની ભાવના... આહાહા..! એ 'ફળ્યે જ છૂટકો.' એ ભાવના થઈને સિદ્ધપણું થયે જ છૂટકો. ન થાય, 'જો ન ફળે તો જગતને-ચૌદ બ્રહ્માંડને શૂન્ય થવું પડે,...' એ પરિણામ જે ચૈતન્યના, મોક્ષમાર્ગના એનું મોક્ષ જે દ્રવ્ય છે, મોક્ષ એવી જે જીવની પર્યાય છે, એ દ્રવ્યની પર્યાય છે, આ ચૈતન્યના પરિણમનથી એ પર્યાય જો ન આવે, તો એ દ્રવ્યને શૂન્ય થવું પડે. એટલે દ્રવ્યમય પરિણમન છે તેનું પરિણામ

આવ્યે જ છૂટકો. આવે એટલે ચૈતન્યદ્રવ્ય ટકી રહે. એમ ચાર ગતિના જે પરિણામ રાગ-દ્વેષવાળા છે એનું પરિણામ પણ ગતિ ન આવે તો એ ગતિ શૂન્ય થઈ જાય. એમ થઈને પાંચેય ગતિ શૂન્ય થઈ જાય, પાંચેય ગતિ શૂન્ય થતાં જગત શૂન્ય થઈ જાય, જગત શૂન્ય થતાં દ્રવ્ય શૂન્ય થઈ જાય. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

રાગ-દ્વેષ વિનાની ચૈતન્યની ભાવના, એની જે પરિણતિ, એનું ફળ સિદ્ધપદ, પૂર્ણપદ, એ ફળ્યે જ છૂટકો. ન ફળે, એ પરિણામનું ફળ ન આવે તો સિદ્ધ ગતિ જ ન રહે, મોક્ષ ગતિ જ ન રહે. મોક્ષ ગતિ ન રહે તો દ્રવ્યની પર્યાય ન રહે તો દ્રવ્ય જ ન રહે. આહાહા...! જગતને શૂન્ય થઈ જવું પડે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? વાત તો ચૈતન્યના પરિણમનની કરી છે પણ એમાં આખું જગત શૂન્ય થઈ જાય એમ કીધું એનો અર્થ, કે જે જે પરિણામ છે તેનું ફળ પર્યાયમાં આવે નહિ તો તે દ્રવ્ય રહે નહિ. દ્રવ્ય ન રહે એટલે જગત શૂન્ય થઈ જાય. અનંતા દ્રવ્યનું પરિણમન છે તે પરિણમનનું પરિણામ-ફળ પૂર્ણ છે એ ન આવે, અશુદ્ધતાનું ફળ ગતિ, શુદ્ધતાનું ફળ સિદ્ધગતિ એ ન આવે તો એ ચારે ગતિ અને સિદ્ધ ગતિનો પણ નાશ થઈ જાય. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ આમાં?

‘જો ન ફળે તો જગતને-ચૌદ બ્રહ્માંડને શૂન્ય થવું પડે, અગર તો આ દ્રવ્યનો નાશ થઈ જાય.’ એ પર્યાયનું ફળ ન આવે તો દ્રવ્ય જ ન રહે. આહાહા...! ચૈતન્યના પરિણમનનું ફળ, ચૈતન્યની મુક્તિની પર્યાય ન આવે, ગતિ ન આવે, પૂર્ણ ગતિ ન થાય તો એ દ્રવ્યનો નાશ થઈ જાય. સમજાણું કાંઈ? જરી ઝીણું છે.

મુમુક્ષુ :- પર્યાય ન પરિણમે એમાં દ્રવ્યનો નાશ શું કરવા થાય?

ઉત્તર :- પર્યાયનું ફળ છે ગતિ પૂર્ણ છે. પર્યાયનું ફળ છે.. અહીં તો ચેતનનું લેવું. એનું ફળ છે એ પૂર્ણ ગતિ છે. અને એનું ફળ પૂર્ણ ન આવે તો એ પર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય થઈ જાય. પર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય થઈ જાય તો દ્રવ્યનો નાશ થઈ જાય. એક દ્રવ્યનો નાશ થતાં સર્વ દ્રવ્યનો નાશ થઈ જાય. સર્વ દ્રવ્યનો નાશ થતાં જગત શૂન્ય થઈ જાય. ‘લાલચંદભાઈ’! આહાહા...!

એ વાત તો ત્યાં ‘આફ્રિકા’માં વિસ્તારથી થઈ હતી. ત્યાં સાંભળનારા છે. ૩૦ વર્ષથી ત્યાં તો ચાલે છે ને? શું કહેવાય? આ ટેપ રેકોર્ડિંગ ચાલે છે, વ્યાખ્યાન ચાલે છે. ‘ઝવેરચંદભાઈ’ છે, એક ‘વેલજીભાઈ’ છે. ‘વેલજીભાઈ’ અહીં રહી ગયા છે નહિ? બહુ વાંચનાર. સાધારણ નોકર છે. આ ‘ઝવેરચંદ’ને ઈ બધા પૈસાવાળા લાખોપતિ ઘણા મોટા. આ છે પણ છતાં આ માણસ ઘણો સંતોષી છે. ઘણું વાંચન મીઠું આપે. અહીંની શૈલીની વાત ઘણી મીઠી આપે. સાંભળનારા ‘ધરમશીભાઈ’ને ત્યાં અમે ઉતર્યા હતા, એ તો બહુ ખૂશી થતા. ‘વેલજીભાઈ’ વાંચે છે તો એવો આનંદ આવે છે. જુવાન માણસ છે. અહીં આવ્યા હતા. આહાહા...!

અહીં તો વાત ચૈતન્યના પરિણામનથી પરિણામ એનું પૂર્ણ સ્વરૂપ ન થાય તો એ ગતિ જ ન રહે. ગતિ ન રહે એટલે એ દ્રવ્ય જ નાશ થઈ જાય. દ્રવ્યનું પરિપૂર્ણ સ્વરૂપ છે એ પર્યાય થઈ. એ સિદ્ધ ગતિ થઈ. તો એ ચૈતન્યના પરિણામનું એ પૂર્ણ સ્વરૂપ ન થાય તો એ દ્રવ્ય જ ન રહે, દ્રવ્ય ન રહે તો એક દ્રવ્ય ન રહે તો બીજા દ્રવ્યો પણ તેના પરિણામના ફળ રૂપે તેની ગતિ ન થાય તો એ દ્રવ્ય પણ નાશ થઈ જાય. દ્રવ્ય નાશ થતાં જગતની શૂન્યતા થઈ જાય. આહાહા...! કહો, 'દેવીલાલજી'! આહાહા...!

'અગર તો આ દ્રવ્યનો નાશ થઈ જાય.' પર્યાયની પૂર્ણતા ન રહે. અહીં સાધન થયું અને સાધ્ય ન થાય, તો સાધનનું કરનાર દ્રવ્યનો પણ નાશ થઈ જાય. આહાહા...! 'પરંતુ એમ બને જ નહિ. ચૈતન્યના પરિણામની સાથે...' એટલે કે સાધકના પરિણામની સાથે 'કુદરત બંધાયેલી છે—' ચૈતન્યના પરિણામ થયા છે તેને મુક્તિ થાય જ. એ થાય જ. એમાં કુદરત એની સાથે બંધાયેલી છે. એ દ્રવ્યનો સ્વભાવ જ એવો છે. સમજાય છે કાંઈ? ચૈતન્યના પરિણામ જે નિર્મળ છે, એનું નિર્મળપણું પૂર્ણ ન આવે... આહાહા...! એમ બને જ નહિ. પરિણામ થાય તે સિદ્ધ થાય જ. એવી 'કુદરત બંધાયેલી છે—' કુદરત એટલે? દ્રવ્યનો સ્વભાવ જ એ રીતે બંધાયેલો છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- કુદરત એટલે બાહ્ય દ્રવ્યનો સંયોગ નહિ?

ઉત્તર :- બીજાની બાહ્યની વાત (નથી). કુદરત એટલે એ દ્રવ્યના રાગ-દ્વેષ વિનાના પરિણામ થયા અને પૂર્ણતા ન થાય, એ તો વસ્તુનું સ્વરૂપ રહે નહિ, વસ્તુનું સ્વરૂપ જ રહે નહિ. આહાહા...! અભેદ મોક્ષમાર્ગ થાય અને મોક્ષ ન થાય તો એ દ્રવ્ય જ રહે નહિ. એ પરિપૂર્ણ ગતિ ગતિ જ ન રહે. ગતિ ન રહેતા દ્રવ્ય ન રહે, દ્રવ્ય ન રહેતા દ્રવ્યનો નાશ થઈ જાય. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...! ત્યાં તો બધા સાંભળતા હતા બિચારા. ત્યાં તો ઘણા વર્ષથી વાંચન છે ને? ૨૫-૩૦ વર્ષથી વાંચન છે.

'ચૈતન્યના પરિણામ સાથે કુદરત બંધાયેલી છે—' એટલે? નિર્મળ પરિણામ સાથે સિદ્ધપદ થાય જ. એવો દ્રવ્યનો સ્વભાવ જ છે. આહાહા...! સાધક પરિણામ નિર્મળ થયા અને સાધ્ય ન થાય (એમ) ત્રણકાળમાં બને નહિ. આહાહા...! એ સાધક પરિણામ થયા અને એને સિદ્ધપદ ન થાય, એને સંસાર ભવ રહે એમ ત્રણકાળમાં બને નહિ. સંસારભવ રહે જ નહિ. સિદ્ધ ગતિ જ થાય. સિદ્ધ ગતિ ન થાય તો પરિણામનું ફળ ન આવ્યું. પરિણામનું ફળ ન આવ્યું તો પરિણામ જ નિરર્થક ગયા. પરિણામ નિરર્થક ગયા તો પરિણામનો ધરનાર આત્મા, એનો પણ નાશ થયો. આહાહા...! આવું છે. તે દિ' પહેલા આવો અર્થ અહીં નહોતો થયો, આ વંચાઈ ગયું ત્યારે. એ તો આવે ત્યારે આવે ને. કાંઈ ધારી રાખ્યું છે? ત્યાં એકદમ અંદરથી આવ્યું, શું કહે છે આ?

સાધક પરિણામ, ચૈતન્યના પરિણામ થયા અને પરિણામનું ફળ મુક્તદશા, એ દ્રવ્યની

દશા પરિપૂર્ણ ન થાય તો એ દ્રવ્ય નાશ થઈ જાય, દ્રવ્ય જ રહે નહિ. એક દ્રવ્ય ન રહે, બીજા દ્રવ્યના પણ જે પરિણામ છે તેનું ફળ પણ ન આવે તો તે પણ ફળ વિનાની, ગતિ વિનાનું અને તેના કારણ વિનાનું દ્રવ્ય થઈ જાય. તેથી દ્રવ્યનો નાશ થઈ જાય. પાંચેય ગતિનો નાશ થઈ જાય. પાંચેય ગતિનો નાશ થતાં પાંચેય ગતિનું કારણ જે દ્રવ્ય, એનો નાશ થઈ જાય. દ્રવ્ય રહે નહિ. આહાહા...! છે?

‘એવો જ વસ્તુનો સ્વભાવ છે.’ એવો જ વસ્તુનો સ્વભાવ છે. આહાહા...! ‘આ, અનંતા તીર્થકરોએ કહેલી વાત છે.’ આહાહા...! સમજાય છે? અનંત તીર્થકરોએ કહેલી આ વાત છે. જેના પરિણામ રાગ-દ્વેષ રહિત થયા, એના પરિણામનું ફળ સિદ્ધપદ ન થાય, કેવળ ન થાય એમ ત્રણકાળમાં બને નહિ. એમ ન થાય તો દ્રવ્યનો સ્વભાવ પરિપૂર્ણ છે એનો અભાવ થાય, પરિપૂર્ણનો અભાવ થતાં તેના કારણના પરિણામનો અભાવ થાય, કારણના પરિણામનો અભાવ થતાં દ્રવ્યનો પણ અભાવ થઈ જાય. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? જરી ઝીણું છે.

‘આ, અનંતા તીર્થકરોએ કહેલી વાત છે.’ કેમકે દ્રવ્ય જે છે, એના જે પરિણામ છે, એ ચૈતન્યના પરિણામનું ફળ ચૈતન્ય પૂર્ણ થયા વિના રહે જ નહિ. એ જ એનો દ્રવ્યનો સ્વભાવ છે. એમ અનંત તીર્થકરોએ કહેલું છે. એ રીતે પરિણામનું ફળ જો ગતિ તરીકે, પૂર્ણ તરીકે એકનું ન થાય તો બીજાનું ન થાય. તો બીજી ગતિઓના પરિણામનું ફળ ગતિ પણ એ ન થાય. જો ગતિ જ ન થાય તો ગતિનો ધરનાર દ્રવ્ય પણ રહે નહિ. અનંતા તીર્થકરોએ આમ કહ્યું છે. આહાહા...! આ ૨૧મો બોલ છે.

વસ્તુ નિત્યાનંદના પરિણામ થાય અને નિત્યાનંદરૂપી પર્યાયની દશા પૂર્ણ ન થાય તો તે દ્રવ્ય જ રહી શકે નહિ. આહાહા...! પરિણામના ફળવાળું દ્રવ્ય જ રહી શકે નહિ. ફળ ન આવે અને એકલા પરિણામ રહ્યા (તો) એ પરિણામને કરનારું દ્રવ્ય પણ રહ્યું નહિ. આહાહા...! ઝીણી વાત છે થોડી. આ ‘બહેન’ના વચન છે. એ વસ્તુનું સ્વરૂપ છે. વસ્તુના સ્વરૂપથી નીકળેલી એ વાત છે.

મુમુક્ષુ :- પહેલા આનો અર્થ શું કરતા હતા?

ઉત્તર :- બસ, એમ કે નાશ થાય એટલી સાધારણ વાત. બહુ વિસ્તાર એનો નહોતો. નાશ થાય તો શું થાય? અને અનંતા તીર્થકરોએ કીધું કે આ નાશ થાય તો જગત શૂન્ય થાય, એટલી બધી વિસ્તારથી વાત નહોતી. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...!

રાગ-દ્વેષ વિનાના પરિણામ થાય અને એ પરિણામની પૂર્ણતા એવી સિદ્ધગતિ ન થાય તો સિદ્ધગતિ ન રહે. ગતિ ન રહે તો ગતિના કારણના પરિણામ શૂન્ય થઈ જાય. અને એ પરિણામનો ધરનાર દ્રવ્ય પણ રહે નહિ. એ રીતે ત્રણેય કાળના દ્રવ્યના શૂન્યપણાનો પ્રસંગ આવે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

અસ્તિત્વ તત્ત્વ છે, પરિપૂર્ણ ભરેલું નિરાવરણ છે. એને આશ્રયે થયેલા પરિણામ, એની પરિપૂર્ણતા ન થાય તો તે પરિણામની પણ શૂન્યતા થઈ જાય, પરિણામનો પણ અભાવ થઈ જાય. પરિણામનો અભાવ થતાં જેને આશ્રયે પરિણામ થયા એ દ્રવ્યનો અભાવ થઈ જાય. આહાહા...! જરી ઝીણું છે. ત્યાં 'આફ્રિકા'માં ચાલ્યું હતું. એ વખતે તો બહુ માણસ હતું. પછી પાછળના આઠ દિ' થોડું માણસ હતું. પહેલા અઢાર દિ'. પાછળથી પછી દુકાનમાં ધંધાને કારણે છોકરાઓ નહોતા આવી શકતા. મોટા મોટા આદમી આવે. આઠ દિ'માંથી એક દિ' તો 'મોમ્બાસા' ગયા હતા ને પાછા આઠ દિ'માંથી એક દિ' આમ ઓલું... શું બીજું ગામ? 'ટીકાવા'. 'મોહનલાલ' હતા ત્યાં ગયા. ત્યાં પણ માણસ ખૂબ આવતું. 'મોમ્બાસા'માં ભાઈને એમ હતું કે, હું એકલો છું, શું કરીશ? કેમ થાશે? કીધું, કાંઈ જાજા માણસની આપણે જરૂર નથી. રોવા માંડ્યા. ત્યાં 'નાઈરોબી'માં. રોવા માંડ્યા કે અહીં મહારાજ આવ્યા અને મારું ગામ અહીં ૩૦૦ માઈલ છેટે. અહીંથી ૩૦૦૦ માઈલ છેટે, ત્યાંથી ૩૦૦ માઈલ છેટે. અહીં આવે નહિ. હું ત્યાં કાયમ રહેનારો. આહાહા...! રોવા માંડ્યા. મુંઝાઓ નહિ, આપણે માણસની જરૂર નથી. જે કાંઈ પાંચ-પચ્ચીસ માણસ બેઠા હશે એમાં આપણે વાંચશું, કહેશું. ત્યાં તો ખીચોખીચ માણસ ભરાઈ ગયેલું. આખો મોટો હોલ. પૈસા પણ ખૂબ ખર્ચ્યા. ૪૧ હજાર રૂપિયા ખર્ચ્યા. એક દિ' એટલામાં ૪૧ હજાર રૂપિયા આપ્યા. આહાહા...!

આ પરિણામનું પરિણામી ફળ પૂર્ણ ન આવે તો તે દ્રવ્ય જ ન રહે. દ્રવ્યનો સ્વભાવ જ એવો છે કે દ્રવ્યના પરિણામ થયા તેને પૂર્ણ પરિણતિ થયે જ છૂટકો. બીજ ઊગી, પૂનમ થયા વિના રહે નહિ. નહિતર એ બીજ ઊગી જ નથી. અને બીજનો ચંદ્રમા પણ નથી. આહાહા...! પૂનમ ન થાય તો તે બીજ જ નથી. બીજ નથી તો ચંદ્ર નથી, ચંદ્ર નથી તો તેનું પરિણામ પૂર્ણ આવ્યું નથી. આહાહા...! 'હિંમતભાઈ'! આહાહા...! જેની સત્તા પૂર્ણ પડી છે... આહાહા...! એના ભાવના પરિણામ પ્રગટ્યા અને તેની પર્યાયમાં પૂર્ણતા ન થાય, જગત શૂન્ય થઈ જાય. એમ ત્રણકાળમાં બને નહિ. આહાહા...! 'આ અનંતા તીર્થકરોએ કહેલી વાત છે.' કારણ કે વસ્તુનું સ્વરૂપ જ આ છે. એ અનંત તીર્થકરોએ કહેલું છે. કોઈએ પાનું આમાં રાખ્યું હતું. લ્યો, આ વાત થઈને? 'લાલચંદભાઈ'એ સાંભળી નહોતી એટલે ફરીને કહેવરાવી. આહાહા...!

દ્રવ્ય, સાધક પરિણામ અને સાધ્ય પરિણામ ત્રણનો સંબંધ છે. એ સંબંધમાં ક્યાંય તૂટ પડે તો દ્રવ્યનો નાશ થઈ જાય. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! દ્રવ્ય, વસ્તુ એ ત્રિકાળી સત્તાનું સત્ત્વ છે અને એના પરિણામ વર્તમાન પર્યાયના સત્ત્વનું સત્ત્વ છે. આપણે તો ૧૪મી ગાથામાં એમ આવ્યું નહોતું? કે અશુદ્ધપણું એ પણ જીવનું સત્ત્વ છે. અશુદ્ધપણું નથી જ એમ કોઈ કહે, તો તો એ દ્રવ્ય જ પોતે નહિ રહે. અશુદ્ધપણાનો અંશ છે. તેનાથી દ્રવ્ય આખું થાય છે. અનંતા ગુણોનો પિંડ તે દ્રવ્ય થાય છે. અશુદ્ધપણાનો અંશ તો સાદિઅનંત

છે, એ ન માને તો દ્રવ્ય જ નહિ રહે. એ અશુદ્ધપણું પણ દ્રવ્યનું સત્ત્વ છે. વસ્તુની પર્યાય પણ અંશે સત્ત્વ છે. પણ આશ્રય કરવા લાયક નથી. આશ્રય કરવા લાયક નથી માટે સત્ત્વ નથી એમ નહિ.

બીજા એમ જ કહે છે ને કે એક જ આત્મા સર્વવ્યાપક છે. મલિનતા-ફલિનતા આત્મામાં છે જ નહિ. પર્યાયમાં મલિનતા નથી એમ માને એ વસ્તુને, દ્રવ્યને માનતો નથી. કારણ કે મલિનતાના અંશે અને નિર્મળતાના અંશે, એ અનાદિઅનંત પર્યાયનો પિંડ તે ગુણ છે. અને એવા અનંત ગુણ તે દ્રવ્ય છે. તો એ જે સાદિઅનંત અશુદ્ધતા ન માને, એણે ગુણ જ માન્યો નથી. અને ગુણ માન્યો નથી એટલે અનંત ગુણનો પિંડ દ્રવ્ય પણ જાણ્યું નથી. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...! આવું છે.

અહીં પણ એ કહે છે, જુઓ! 'ચિન્માત્રને હું ભાવું છું. સંસારસાગરને તરી જવા માટે, અભેદ કહેલા...' ભગવાને મોક્ષનો માર્ગ જે અભેદ કીધો તે 'મુક્તિના માર્ગને પણ હું નિત્ય નમું છું.' એને હું પ્રણમું છું, કેમકે તેનાથી મને મુક્તિ થવાની છે. અભેદ મોક્ષના માર્ગથી મુક્તિની પર્યાય અસ્તિત્વપણે (થવાની છે). આ અસ્તિત્વથી એ અસ્તિત્વ થવાનું છે. મોક્ષના માર્ગની અપૂર્ણ અશુદ્ધતાથી પૂર્ણ શુદ્ધતા થવાની છે. એ વસ્તુનું સ્વરૂપ જ એવું છે. એમાંથી કાંઈપણ ઓછું, અધિક, વિપરીત ફેરફાર કરે તો દ્રવ્યનો નાશ થઈ જશે. એટલે કે એની સત્તામાં, શ્રદ્ધામાં સત્ય નહિ રહે. સત્ય જેવું છે, જેવડું છે, જેવડું છે તેવું એની શ્રદ્ધામાં નહિ રહે એને તો દ્રવ્ય, દ્રવ્યના પરિણામ અને એનું ફળ દષ્ટિમાં આવ્યું જ નથી. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- અપૂર્ણતાથી પૂર્ણતા થાય તે શું...

ઉત્તર :- થાય જ. બીજા ઊગે એની પૂનમ થાય જ. બીજા ઊગે અને પૂનમ ન થાય તો એ ચંદ્રમા રહી શકે નહિ. ભલે અપૂર્ણ છે અને એનાથી પૂર્ણ થયું, પણ ફળ એનું એની જાતનું છે. અભેદ મોક્ષમાર્ગ, એ પૂર્ણ મોક્ષની પર્યાયની જાતનો માર્ગ છે. કજાત નથી એ. આહાહા...! એ પ્રગટ દશા થઈ અને મોક્ષ ન થાય... આહાહા...! તત્ત્વ નહિ રહે. પર્યાયની સાધકદશા પ્રગટી, કુદરત બંધાયેલી છે કે ત્યાં સાધ્ય સિદ્ધપદ થાય જ. ન થાય (તો) દ્રવ્યનો નાશ થઈ જાય. અનંતા તીર્થકરોએ એમ કહેવું છે. સમજાણું કાંઈ? આરે...! આવી વાતું છે.

અહીં એ કીધું, 'ચિન્માત્રને હું ભાવું છું.' ભાવું છું એ તો પર્યાય છે. 'સંસારસાગરને તરી જવા માટે,...' એ અશુદ્ધતાના અભાવ માટે 'અભેદ કહેલા (-જેને જિનેદ્રોએ ભેદ રહિત કહ્યો છે એવા)... આહાહા...! એવા 'મુક્તિના માર્ગને પણ...' પણ એટલે? 'નિજ ભાવથી ભિન્ન એવા સકળ વિભાવને છોડીને એક નિર્મળ ચિન્માત્રને હું ભાવું છું.' તેમ મુક્તિમાર્ગને પણ હું નિત્ય ભાવું છું. પણ શબ્દ લીધો છે. ભાવું છું એટલે મારામાં થાય છે. મોક્ષનો માર્ગ થાય જ છે. આહાહા...!

સંતોની વાણી આ છે. દિગંબર સંતોની આ વાણી છે. અપ્રતિબુદ્ધને કહે છે. ૩૮ ગાથામાં એમ આવ્યું છે ને? અપ્રતિબુદ્ધ શિષ્યને કહે છે, કે પંચમઆરાના સંત, પંચમઆરાના અપ્રતિબુદ્ધ જીવને કહે છે અને એ પંચમઆરાનો અપ્રતિબુદ્ધ જીવ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરે છે. પરિપૂર્ણ કરે છે. ત્યાં ૩૮ ગાથામાં આવ્યું છે. અને તે... આહાહા...! ફરે નહિ એ વાત. પ્રગટ દશા થઈ એ પડે નહિ. એમ અપ્રતિબુદ્ધ શ્રોતા ગુરુ પાસે સાંભળીને એની પોતાની યોગ્યતાથી દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર પ્રગટ કર્યા, એ પંચમઆરાના પ્રાણીની પર્યાય પણ પડવાની નથી. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...!

અપ્રતિહત ભાવનો પોકાર કર્યો છે. અપ્રતિહત ભાવનો ઢંઢેરો પીટ્યો છે. પડીશ.. પડીશ... દ્રવ્યનો નાશ થાય તો પડીશ શંકા તને થશે. આહાહા...! પડીશની અહીં વાત નથી, ચડીશની વાત છે. આહાહા...! છૂટ્યે-પૂર્ણ થયે (છૂટકો). ક્ષયોપશમ છે એનું ક્ષાયિક થયે છૂટકો અને તે કેવળજ્ઞાન લીધે છૂટકો. પંચમઆરાનું ક્ષયોપશમજ્ઞાન, ક્ષયોપશમ સમકિત, ક્ષાયિક સમકિતનું કારણ છે. ક્ષાયિક થયે છૂટકો છે અને એમાંથી કેવળજ્ઞાન થયે છૂટકો છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- નહિતર બ્રહ્માંડનો નાશ થઈ જાય?

ઉત્તર :- હા. નહિતર વસ્તુ નહિ રહે. પરિણામ અને પરિણામનું ફળ, બે ન રહે તો પરિણામ અને પરિણામના ફળનો ધરનારો તો રહે નહિ. આહાહા...! આ તો 'બહેન'ની ભાષા આવી છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- 'પૂજ્ય બહેનશ્રી'ને એટલું બધું કહેવાનું છે આ બોલમાં?

ઉત્તર :- અંદરમાં ભાવમાં છે. ન્યાં કાંઈ ગોખવું પડતું નથી. ભાવ એવો જ આવ્યો છે અને એવો જ છે. કાંઈ ગોખીને, યાદ કરીને ત્યાં કહેવું પડતું નથી. આહાહા...!

'મુક્તિના માર્ગને પણ હું નિત્ય નમું છું.' એ ૧૦૮ ગાથા (પૂરી) થઈ.

ગાથા-૧૧૦

કમ્મમહીરુહમૂલચ્છેદસમત્યો સકીયપરિણામો ।

સાહીણો સમભાવો આલુંછણમિદિ સમુદ્દિટ્ટં ।।૧૧ ।।

કર્મમહીરુહમૂલચ્છેદસમર્થઃ સ્વકીયપરિણામઃ ।

સ્વાધીનઃ સમભાવઃ આલુંછણમિતિ સમુદ્દિષ્ટમ્ ।।૧૧૦ ।।

પરમભાવસ્વરૂપાસ્થ્યાનમેતત્ ।

મબ્યસ્ય પારિણામિકભાવસ્વભાવેન પરમસ્વભાવઃ । ઔદયિકાદિચતુર્ણાં વિભાવસ્વભાવાનામગોચરઃ સ પંચમભાવઃ । અત એવોદયોદીરણક્ષયક્ષયોપશમવિવિધવિકારવિવર્જિતઃ । અતઃ કારણાદસ્યૈકસ્ય

પરમત્વમ્, ઇતરેષાં ચતુર્ણાં વિભાવાનામપરમત્વમ્। નિખિલકર્મવિષવૃક્ષમૂલનિર્મૂલનસમર્થઃ
ત્રિકાલનિરાવરણનિજકારણપરમાત્મસ્વરૂપશ્રદ્ધાનપ્રતિપક્ષતીવ્રમિથ્યાત્વકર્મોદયબલેન કુદ્દષ્ટેરયં
પરમભાવઃ સદા નિશ્ચયતો વિદ્યમાનોઽપ્યવિદ્યમાન એવ। નિત્યનિગોદક્ષેત્રજ્ઞાનામપિ શુદ્ધનિશ્ચયનયેન
સ પરમભાવઃ અભવ્યત્વપારિણામિક ઇત્યનેનાભિધાનેન ન સંભવતિ। યથા
મેરોરધોભાગસ્થિતસુવર્ણરાશેરપિ સુવર્ણત્વં, અભવ્યાનામપિ તથા પરમસ્વભાવત્વં; વસ્તુનિષ્ઠં, ન
વ્યવહારયોગ્યમ્। સુદ્દશામત્યાસન્નભવ્યજીવાનાં સફલીભૂતોઽયં પરમભાવઃ સદા નિરંજનત્વાતઃ
યતઃ સકલકર્મવિષમવિષદ્રુમપૃથુમૂલનિર્મૂલનસમર્થત્વાત્ નિશ્ચયપરમાલોચનાવિકલ્પસંભવાલુંછનાભિધાનમ્
અનેન પરમપંચમભાવેન અત્યાસન્નભવ્યજીવસ્ય સિદ્યતીતિ।

છે કર્મતરુમૂલછેદનું સામર્થ્ય જે પરિણામમાં,

સ્વાધીન તે સમભાવ-નિજપરિણામ આલુંછન કહ્યા. ૧૧૦.

અન્વયાર્થ :- [કર્મમહીરુહમૂલછેદસમર્થઃ] કર્મરૂપી વૃક્ષનું મૂળ છેદવામાં સમર્થ એવો
જે [સમભાવઃ] સમભાવરૂપ [સ્વાધીનઃ] સ્વાધીન [સ્વકીયપરિણામઃ] નિજ પરિણામ
[આલુંછનમ્ ઇતિ સમુદ્દિષ્ટમ્] તેને આલુંછન કહેલ છે.

ટીકા :- આ, પરમભાવના સ્વરૂપનું કથન છે.

ભવ્યને પારિણામિકભાવરૂપ સ્વભાવ હોવાને લીધે પરમ સ્વભાવ છે. તે પંચમ ભાવ
ઔદયિકાદિ ચાર વિભાવસ્વભાવોને અગોચર છે. તેથી જ તે પંચમભાવ ઉદય, ઉદીરણા,
ક્ષય, ક્ષયોપશમ એવા વિવિધ વિકારો વિનાનો છે. આ કારણથી આ એકને પરમપણું છે,
બાકીના ચાર વિભાવોને અપરમપણું છે. સમસ્ત કર્મરૂપી વિષવૃક્ષના મૂળને ઉખેડી નાખવામાં
સમર્થ એવો આ પરમભાવ, ત્રિકાળ-નિરાવરણ નિજ કારણપરમાત્માના સ્વરૂપની શ્રદ્ધાથી
પ્રતિપક્ષ તીવ્ર મિથ્યાત્વકર્મના ઉદયને લીધે કુદ્દષ્ટિને, સદા નિશ્ચયથી વિદ્યમાન હોવા છતાં,
અવિદ્યમાન જ છે (કારણ કે મિથ્યાદષ્ટિને તે પરમભાવના વિદ્યમાનપણાની શ્રદ્ધા નથી).
નિત્યનિગોદના જીવોને પણ શુદ્ધનિશ્ચયનયથી તે પરમભાવ ‘અભવ્યત્વપારિણામિક’ એવા નામ
સહિત નથી (પરંતુ શુદ્ધપણે જ છે). જેમ મેરુના અધોભાગમાં રહેલા સુવર્ણરાશિને પણ
સુવર્ણપણું છે, તેમ અભવ્યોને પણ પરમસ્વભાવપણું છે; તે વસ્તુનિષ્ઠ છે, વ્યવહારયોગ્ય
નથી (અર્થાત્ જેમ મેરુની નીચેના સુવર્ણરાશિનું સુવર્ણપણું સુવર્ણરાશિમાં રહેલું છે પણ તે
વપરાશમાં-ઉપયોગમાં આવતું નથી, તેમ અભવ્યોનું પરમસ્વભાવપણું આત્મવસ્તુમાં રહેલું છે
પણ તે વપરાશમાં-ઉપયોગમાં આવતું નથી, તેમ અભવ્યોનું પરમસ્વભાવપણું આત્મવસ્તુમાં
રહેલું છે પણ તે કામમાં આવતું નથી કારણ કે અભવ્ય જીવો પરમસ્વભાવનો આશ્રય કરવાને
અયોગ્ય છે). સુદ્દષ્ટિઓને-અતિ આસન્નભવ્ય જીવોને-આ પરમભાવ સદા નિરંજનપણાને
લીધે (અર્થાત્ સદા નિરંજનપણે પ્રતિભાસ્યો હોવાને લીધે) સફળ થયો છે; જેથી, આ પરમ

પંચમભાવ વડે અતિ-આસન્નભવ્ય જીવને નિશ્ચય-પરમ-આલોચનાના ભેદરૂપે ઉત્પન્ન થતું 'આલુંછન' નામ સિદ્ધ થાય છે, કારણ કે તે પરમભાવ સમસ્ત કર્મરૂપી વિષમ-વિષવૃક્ષના વિશાળ મૂળને ઉખેડી નાખવામાં સમર્થ છે.

ગાથા-૧૧૦ ઉપર પ્રવચન

ગાથા-૧૧૦. આહાહા...! શું અસ્તિત્વનો પોકાર છે! તીર્થકરોનો પોકાર છે. પૂર્ણ સત્તાનો સ્વીકાર... આહાહા...! પૂર્ણ પ્રભુનો સ્વીકાર, એ પૂર્ણ થયે છૂટકો. જેવું અંદરમાં છે એવું પૂર્ણ પર્યાયમાં આવ્યે છૂટકો. નહિંતર દ્રવ્ય રહી શકશે નહિ, જગત નહિ રહી શકે. સત્તાની અસત્તા થઈ જશે. એવું કોઈ દિ' ત્રણકાળમાં બને નહિ. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

૧૧૦.

કમ્મમહીરુહમૂલચ્છેદસમત્યો સકીયપરિણામો ।

સાહીણો સમભાવો આલુંછણમિદિ સમુદ્દિહું ।।૧૧૦।।

'સકીયપરિણામો' શબ્દ પડ્યો છે તેને પારિણામિકભાવ કહેશે. અર્થમાં પારિણામિકભાવ કહેશે.

છે કર્મતરુમૂલછેદનું સામર્થ્ય જે પરિણામમાં,
સ્વાધીન તે સમભાવ-નિજપરિણામ આલુંછન કહ્યા. ૧૧૦.

ટીકા :- 'ભવ્યને પારિણામિકભાવરૂપ સ્વભાવ હોવાને લીધે...' આહાહા...! ભવ્યને પ્રગટ થયો છે એ અપેક્ષાએ વાત છે. પારિણામિકભાવ તો અભવીને પણ છે પણ એને પ્રગટ થવાનો નથી એટલે છે નહિ. 'ભવ્યને પારિણામિકભાવરૂપ...' પારિણામિકભાવરૂપ એમ શબ્દ છે. ... પારિણામિકભાવ... આહાહા...! એવો 'સ્વભાવ હોવાને લીધે પરમ સ્વભાવ છે.' પરમ સ્વ ભાવ છે. ભવ્ય જીવને પારિણામિકભાવ સ્વરૂપ સ્વભાવ હોવાથી પરમ સ્વ ભાવ, પોતાનો સ્વયં સ્વભાવ છે. સ્વ એટલે પોતાનો જ એ ભાવ છે. પૂર્ણ પારિણામિકભાવ એ ભાવવાન એવો આત્મા, એનો જ એ સ્વભાવ છે. સ્વભાવવાનનો જ એ સ્વભાવ છે. આહાહા...!

'ભવ્યને...', અભવ્યને પણ સ્વભાવ તો પૂર્ણ શુદ્ધ છે, પર્યાયમાં પ્રગટ થતો નથી. આહાહા...! 'પંચમભાવ ઔદયિકાદિ ચાર વિભાવસ્વભાવોને અગોચર છે.' આહાહા...! ભાવ, દ્રવ્ય સ્વભાવ, ત્રિકાળી સ્વભાવ અસ્તિત્વ, એ 'ઔદયિકાદિ ચાર વિભાવસ્વભાવોને અગોચર છે.' ક્ષાયિકભાવને પણ અગોચર કીધું. એનો અર્થ કે ક્ષાયિકને આશ્રયે થતું નથી, એમ કહે છે. અહીં તો ચારેય ભાવને અગોચર કીધું. એનો અર્થ એને આશ્રયે પ્રગટ થતું નથી. પારિણામિકભાવને આશ્રયે પ્રગટ થાય છે. એથી 'ઔદયિકાદિ ચાર વિભાવસ્વભાવોને અગોચર

છે.’ અગમ્ય છે. એટલે કે ક્ષાયિકભાવને આશ્રયે અગમ્ય છે. ક્ષયોપશમભાવને આશ્રયે અગમ્ય છે. ક્ષયોપશમભાવથી જણાય છે, ઉપશમભાવથી જણાય છે, ક્ષાયિકભાવથી જણાય છે. છતાં તેને અગોચર છે. એને આશ્રયે થતાં અગોચર છે. ક્ષાયિકભાવનો પર્યાયનો આશ્રય કરવા જાય તો અગમ્ય છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? શબ્દ તો આમ છે.

‘ઔદયિકાદિ ચાર વિભાવસ્વભાવોને અગોચર છે.’ આત્મા ક્ષાયિકભાવને પણ અગમ્ય છે. એનો અર્થ ક્ષાયિકભાવની પર્યાયના લક્ષથી અગમ્ય છે. પર્યાય ઉપર લક્ષ કરતાં તે અગમ્ય છે. દ્રવ્ય ઉપર લક્ષ કરતાં તે ગમ્ય થઈ શકે છે. આહાહા...! આવું ઝીણું! પછી ઘણા કહે ને? કે એકાંત છે, એકાંત છે.

કમબદ્ધની વ્યાખ્યા ભાઈએ સારી મૂકી છે. કમબદ્ધનું પુસ્તક આવ્યું છે ને? પુસ્તક આવ્યું છે. મને કાંઈ ખબર નહોતી ત્યારથી મારી દિશા પલટી. ... કમબદ્ધ છે ત્યારથી મારું દિલ ફરી ગયું. વળી એને સાંભળીને કેટલાકને નિયતવાદ ને પુરુષાર્થની હિનતા દેખી કમબદ્ધમાં પણ કમબદ્ધમાં જ પુરુષાર્થ છે. ... એનો નિર્ણય દ્રવ્યને આશ્રયે થાય છે. જ્ઞાયકભાવને આશ્રયે નિર્ણય (થાય છે). તેથી તે પુરુષાર્થ છે. પારિણામિક શુદ્ધભાવ છે, એનો પુરુષાર્થ થયો એ તો થવાની હતી, કાળલબ્ધિ પણ તે સમયે હતી, એ સમયે નિમિત્ત કે નિમિત્તનો અભાવ જે છે, એ સમય ... એક સમયમાં પાંચે સમવાય એકસાથે જ હોય છે. સમજાણું કાંઈ? માર્ગ એવો ઝીણો. બહારની પ્રવૃત્તિમાં ચડાવી દીધા ને એટલે અંદરમાં દષ્ટિ કરવી એને મુશ્કેલી પડી જાય છે. વસ્તુ તો ...

જ્યાં દષ્ટિ કરવી છે એવું સ્વરૂપ ત્રિકાળ વિદ્યમાન છે. છે તેની દષ્ટિ કરવી છે. લ્યો, ઠીક. નથી તેની દષ્ટિ કરવી હોય તો દષ્ટિમાં વિપરીતતા આવે. પણ છે. ભગવાન છે. ... પણ પરમાત્મા છે. આહાહા...! એવો જે ચાર ભાવ.... અભાવસ્વભાવ. ક્ષાયિકને, એ કેવળજ્ઞાન ને ક્ષાયિકભાવને પણ અગમ્ય છે. એટલે કે પર્યાયના લક્ષે થતું નથી. એથી ચાર ભાવને અગમ્ય છે. બાકી તો ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક અને ઉપશમભાવને ગમ્ય છે. શી રીતે થાય? આહાહા...! અગમ્ય કીધું ઈ આ અપેક્ષાએ કીધું. (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)